

Walter Hofmann kapcsolata Szabó Ervinnel *példa lehet arra a jó viszonyra, amely a különböző világnézetek képviselői között is létrejöhet* akkor, ha mindketten a jóindulat szándékával és a jó ügy érdekében közelednek egymáshoz. De tanulságos olyan vonatkozásban is, hogy mindenkor nagy figyelmet kell szentelnünk a külföldi könyvtárügynek, nehogy az önelégültség talaján állva elmaradjunk a világszínvonaltól.

Mezei György

IRODALOM

- Dienes László: Walter Hofmann könyvtári törekvései. = Könyvtári füzetek. 1916. 1.
Staindl Mátyas: A dresden-plaueni népkönyvtárról. = Föv. Könyvtár Értesítője. 1910. IV. évf. 2. Festschrift anlässlich des 50 jährigen Bestehens der Freien öffentlichen Bibliothek Dresden-Plauen 1906—1956. Berlin, Zentralinstitut für Bibliothekswesen, 1956.
Hofmann, Walter: Die Organisation des Ausleihdienstes in der modernen Bildungsbibliothek = Volksbildungsarchiv. 1911—1913.
Hofmann, Walter: Leserkunde. = Die Bücherei. 1935. 2.
Hofmann, Walter: Mit Grabstichel und Feder. Geschichte einer Jugend. Stuttgart, Tübingen, 1948. Wunderlich Verl.
Hofmann, Walter: Die Wille zum Werk. Erinnerungen eines Volksbibliothekars. Hrsg. v. Hans E. Hofmann, Villingen, 1967. Neckar Verl.

Szabó Ervin Könyvtár 1919-ben — Kaposváron

Adalékok a somogyi könyvtárügy 1919-es történetéhez

Tóth Lajos, a somogyi direktorium politikai ügyosztályának vezetője 1919. április 5-én, további intézkedés és eljárás végett megküldte a direktorium közigazgatási ügyosztályának a közoktatásügyi népbiztos március 29-én, 1. K. N. sz. alatt kelt rendeletét. Ezt a rendeletet a közigazgatási ügyosztály pár nap múlva, április 18-án körlevelében közölte Kaposvár és a járások politikai megbízottaival.

A népbiztosi rendelet — mint ismeretes — „a köztulajdonba vett egyesületi helyiségekben, palotákban, továbbá szakegyleti és egyéb közcélokra rekvirált helyiségekben talált könyvgyűjtemények” felől intézkedett, és ezeknek „a Szabó Ervin Könyvtárban (Városi Nyilvános Könyvtár) Bp. IV. gróf Károlyi u. 8. sz.” alatt történő azonnali bejelentését rendelte el. Az illetékes hatóságok még éppen csak hozzáláthattak a végrehajtáshoz, amikor *Lucz Mózes*, a vármegyei politikai megbízott helyettese 1919. május 12-én újabb körlevelet adott ki. Ebben közölte, hogy „a direktorium vármegyei népkönyvtár létesítését határozta el”, s könyvtárügyi megbízottá dr. *Neubauer Ferenc* kaposvári ügyvédet nevezte ki. Erre való tekintettel kérte, hogy a könyvgyűjteményeket most már ne a Szabó Ervin Könyvtárnak, hanem dr. *Neubauer* könyvtárügyi megbízottnak jelentsék be.

Az így létrejött megyei könyvtári intézmény megteremtésével, melyet a források „vármegyei népkönyvtár”, „Somogy Megye Könyvtára” néven emlegetnek, a direktorium tulajdonképpen annak a társadalmi igénynek tett eleget, mely ekkor Somogyban már a nyilvánosság előtt is megfogalmazódott. Világosan utal erre a Somogyi Vörös Újság 1919. április 24-i számának egyik cikke: ebben a magát meg nem nevező szerző „Kommunista könyvtárakat! A műveltség hatalom” címmel könyvtár felállítását sürgette a munkásság forradalmivá nevelése érdekében. „Kaposváron, a magyar Moszkvában szükségessé vált a szocialista könyvtár felállítása, hogy a kommunista kultúrmunkát bevezessük” — olvashatjuk többek közt. A cikkíró a továbbiakban „az egyik kávéház” „modern munkáskönyvtárrá” alakítását javasolta, ahol a pincérek mint könyvtári alkalmazottak dolgoznának tovább, és ahová a munkások munkaidő után szorakozni, művelődni térhetnének be.

Az új intézmény élére állított dr. *Neubauer Ferenc* a Nagyatádi Szabó-féle Kisgazda Pártnak volt egyik vezetőembere. A kormány 1919 februárjában Somogy megye kormánybiztosává nevezte ki, de állását a kaposvári szociáldemokrata munkásság heves ellenállása folytán nem tudta elfoglalni. Könyvtárügyi megbízottá való ki nevezése valószínűleg annak a közeledési folyamatnak volt része, amely Somogyban Nagyatádi Szabó és a kisgazdák, valamint a megye szocialista vezetői között épp ezekben a napokban bontakozott ki nagy arányokban. A kommun bukása után *Neubauer* mint Nagyatádi Szabó államtitkára játszott fontos szerepet a politikai életben.

Mint egy korabeli forrásból tudjuk, a könyvtárt ideiglenesen a mai Táncsics Mihály Gimnázium épületében helyezték el, de tervbe vették új könyvtári épület felépítését is.

A könyvtár tevékenysége kezdetben — mint az a forrásokból világosan kitérül — a vidéki könyvgyűjtemények számbavételében merült ki. A Somogy megyei

Munkástanács művelődési osztálya több más kérdéssel együtt május 20-án tárgyalta meg a kastélyokban levő műkincsek és könyvtárak „lajstromozását”-nak ügyét, s úgy döntött, hogy e munkák végrehajtására bizottságokat küld ki. A bizottságok június 3-án kezdték meg a munkát. Nem ismerjük a bizottságok tevékenységének iratanyagát, és így azok munkájáról nem tudunk beszámolni. A kommün bukása után kelt főszoigabírói jelentésekből azonban világosan kitűnik, hogy csupán gróf Festetich Vilmos toponári kastélyának könyvtárát foglalták le, és szállították el, illetőleg a Kegyes Tanítórend mernyei könyvtárából „vettek át” könyveket. Valószínűnek látszik, hogy a toponári Festetich-könyvtárat a többiekénél korábban leltározták, és még május végén Kaposvárra szállították.

Hamarosan kibontakozhatott azonban az érdemi munka is. Erre utal az a május végéről fennmaradt híradás, amely arról szól, hogy „35 ezer kötet könyv van együtt. A könyvek regisztrálása már befejezés előtt áll, s a hír szerint, a könyvtárat 2—3 hónap múlva átadják a közhasználatnak”. Dr. Neubauer Ferencnek egy június 26-ról fennmaradt nyilatkozata szerint a könyvtár olvasói használatra központi mintakatalógus alapján 2500 művet, vagyis 10 000 kötetet dolgozott fel. Ugyancsak e nyilatkozat szerint a könyvtár megnyitását július hónapra tervezték. Arról, hogy erre valóban sor is került volna, nincs adatunk.

A megyei könyvtár megszervezésével párhuzamosan megindult a falusi népkönyvtárak szervezése is. A művelődési osztály határozatot hozott rá, hogy a „kastélyokból rekvirált könyvek”-ből „kiegészítve a kommunista irodalom legújabb termékeivel” „kommunista népkönyvtárakat rendez be” a falvakban. Mint arról az egykorú híradás beszámol, a népkönyvtári mozgalom lendületesen bontakozott ki. Szulok környékén „földműves proletárok óhajára három olvasóegyletet és külön egy könyvtárat” létesítettek. A híradás szerint megszerte fokozódó érdeklődés nyilvánult meg a népkönyvtárak iránt, és sorra alapították meg az olvasóegyleteket és népkönyvtárakat.

Külön kell szólnunk arról, hogy *Kaposvárott újjászervezték a Munkásotthon könyvtárát, és 1919. június 10-én Szabó Ervin Könyvtár néven nyitották meg.* Mivel a könyvkereskedelmi tevékenység nagy nehézségekkel küzdött, a könyvtár nagyarányú csere- és vásárlási akciót indított állományának gyarapítására.

Az elmondottak alapján elfogulatlanul állapíthatjuk meg, hogy Somogyban lendületes és nagy reményekre jogosító fejlődést szakított meg a kommün bukása, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter 182862/1919. VKM sz. rendelete, mely a könyvtárak igénybevételéről szóló tanácsköztársasági rendeletek hatályon kívül helyezéséről intézkedett, s amelynek nyomán a Tanácsköztársaság könyvtári alkotásai Somogyban is elenyésztek.

K á v á s s y S á n d o r

Források: A közoktatásügyi népbiztos 1. K. N. sz. rendelete. = *Tanácsköztársasági Törvénytar* (Szerk. Pongrácz Jenő) I. füzet Bp. 1919.; továbbá a *Somogyi Vörös Újság* 1919 május–júniusi számai, valamint az ide vágó megyei levéltári iratok.

Amire hagyományaink köteleznek

Ezekben a hónapokban a történelmi évfordulók megünneplésének jegyében végzünk könyvtárosi, népművelői munkánkat. A könyvtárosok az 1918—1919-es időszakkal összefüggő irodalom feltárásával, közreadásával, rendezvényekkel, kiadványokkal idézik fel a félévszázaddal ezelőtti eseményeket, a kimagasló egyéniségek emlékét. A forradalmi hagyományok ápolása és továbbfejlesztése azonban *nagy feladást ró az utókorra, különösen arra az intézményre*, amelynek alapítója és névadója az 1918-as sorsfordulót és a magyar könyvtárügy hőskorát egy személyben szimbolizálja.

Szabó Ervin példája és öröksége nemcsak kegyeletes emlékezésre, de egyre alaposabb számvetésre is késztet. Azoknak a szellemi előfutároknak sorsában — sőt mondhatjuk — tragédiájában osztozott, akiknek vonata a külföldi állomásra késéssel indult el, de — paradox módon — a haza határaihoz mégis korán érkezett. Csaknem egy emberöltőbe telt, mire ebben az országban létrejöttek a szabóervini gondolat befogadásának feltételei. Kétségtelen, hogy a felszabadulás után kibontakozó szocialista művelődéspolitikai az ő elképzeléseit követve hozta létre az új típusú közművelődési könyvtárhálózatot, hogy a fővárosban a kerületi könyvtárak száma 23 év alatt csaknem megtízszereződött, s az olvasás mind inkább társadalmi szükségletté válik. Ezek az eredmények azonban nem merítik ki a gazdag életmű megannyi gondolatát. *Szabó Ervin törekvéseiből még van mit valóraváltani.* Közülük csak egyetlen, számunkra rendkívül időszerű tanulságot emelünk ki.